

ВАРТІСНА ФОРМА БАГАТСТВА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ВПЛИВУ ЇЇ ФАКТОРНИХ СКЛАДОВИХ НА ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

©2018 СІЛАНТЬЄВ О. І.

УДК 330

Сілантьєв О. І. Вартісна форма багатства як відображення впливу її факторних складових на потенціал економічного розвитку

Метою публікації є дослідження впливу факторних складових вартісної форми багатства (вартості блага, ціни, грошей, прибутку) на потенціал економічного розвитку сучасних макроекономічних систем. Визначено сутність понять «вартісна форма багатства» та «вартість блага». Обґрунтовано роль інституційного (системного) фактора, як такого, що трансформує вартісну форму багатства. Здійснено формалізацію процесу формування вартості блага через співвідношення «вартості виробництва» та «вартості споживання». Уточнено сутність та специфіку понять «вартість виробництва» та «вартість споживання». Аргументовано, що прибуток має двоїсту сутність, тобто в епоху переходу суспільства від індустріальних відносин до постіндустріальних частка прибутку, яка спрямовується на розвиток макроекономічних систем, зменшується. Отримані результати можуть бути застосовані у сфері державного управління при формуванні соціальної та економічної політики в Україні. Цінність проведеного дослідження полягає в удосконаленні підходу до визначення сучасних умов формування вартості благ.

Ключові слова: багатство, потенціал економічного розвитку, ціна, прибуток, гроші, вартість блага.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Сілантьєв Олег Ігоревич – аспірант, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

УДК 330

UDC 330

Силантьев О. И. Стоимостная форма богатства как отражение влияния ее факторных составляющих на потенциал экономического развития

Целью публикации является исследование влияния факторных составляющих стоимостной формы богатства (стоимости блага, цены, денег, прибыли) на потенциал экономического развития современных макроекономических систем. Определена сущность понятий «стоимостная форма богатства» и «стоимость блага». Обоснована роль институционального (системного) фактора как трансформирующего стоимостную форму богатства. Осуществлена формализация процесса формирования стоимости блага посредством соотношения «стоимости производства» и «стоимости потребления». Уточнены сущность и специфика понятий «стоимость производства» и «стоимость потребления». Аргументировано, что прибыль имеет двойственную сущность, обозначающую, что в эпоху перехода общества от индустриальных отношений к постиндустриальным часть прибыли, которая направляется на развитие макроекономических систем, уменьшается. Полученные результаты могут быть применены в сфере государственного управления при формировании социальной и экономической политики в Украине. Ценность проведенного исследования состоит в усовершенствовании подхода к определению современных условий формирования стоимости благ.

Ключевые слова: богатство, потенциал экономического развития, цена, прибыль, деньги, стоимость блага.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Силантьев Олег Игоревич – аспирант, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Ковалю, 3, Полтава, 36014, Украина)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

Silantiev O. I. The Value-Based Form of Wealth as a Reflection of the Influence of its Constituents on the Potential of Economic Development Factor

The publication is aimed at researching the influence of factor constituents of the value-based form of wealth (value of goods, price, money, profit) on the potential of the economic development of modern macroeconomic systems. The essence of the concepts of «value-based form of wealth» and «value of goods» is defined. Role of the institutional (system) factor as transforming factor in terms of the value-based form of wealth is substantiated. The process of forming the value of goods has been formalized through the ratio of «cost of production» and «cost of consumption». Essence and specificity of the concepts of «cost of production» and «cost of consumption» are clarified. It is reasoned that profit has a dual essence, which indicates that, in the epoch of the society's transition from industrial to post-industrial relations, part of the profit directed to the development of macroeconomic systems decreases. The obtained results can be applied in the sphere of public administration in the formation of social and economic policy in Ukraine. The value of the carried out research consists in improving the approach to definition of modern conditions for the formation of the value of goods.

Keywords: wealth, potential of economic development, price, profit, money, value of goods.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Silantiev Oleh I. – Postgraduate Student, Poltava University of Economics and Trade (3 Kovalia Str., Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

Вартісна форма залишається найбільш суперечливою із всіх існуючих форм багатства, оскільки передбачає, що зрештою багатство буде перерозподілено між тими, хто його створює (виробниками), і тими, хто отримує від нього приріст корисності (споживачами). Контрверза існує між ключовими питаннями: 1) «Настільки продуктивно споживається багатство?» та 2) «Настільки справедливо сукупне багатство суспільства розподілено?». Це проявляється, з одного боку, у світовому тренді до зростання нерівномірності розподілу доходів –

концентрація значної частки світових багатств у власності еліт і олігархів; а з іншого, – у спробах компенсувати (вирівняти) цей переки і встановити ефективний механізм справедливого розподілу багатства, застосовуючи прогресивну шкалу оподаткування та впроваджуючи державні програми, метою яких є подолання бідності. Кожна позиція відображає різні полюси (концепції), між якими балансує сучасна економічна думка, намагаючись знайти компроміс між ефективністю та справедливим розподілом багатства: 1) прагматичної ефективності та продуктив-

ності; 2) благополуччя та гідного життя для кожного окремого члена суспільства, поступаючись темпами економічного зростання.

Оскільки управляти можливо лише тим, що піддається вимірюванню, роль вартісної форми у виявленні потенціалу економічного розвитку сучасних макроекономічних систем є вагомим. Вітчизняні вчені відзначають, що економічна, або грошова, оцінка багатства є ключовою умовою виявлення реальних тенденцій і закономірностей розвитку як економіки, так і окремих інституційних секторів [1, с. 24]. Саме тому вартісна форма є оптимальною для ідентифікації цінності багатства, дозволяючи приблизно оцінити рівень благополуччя суспільства в певний проміжок часу – розрахувати показники, без яких неможливо оцінити динаміку економічного розвитку країни: ВВП, рівень інвестицій, НД, кредитних ресурсів тощо.

Вартісна форма багатства – це грошове вираження створених і накопичених суспільством вартостей, втіленої та уречевленої у благах суспільної праці. Будь-яка реальна форма багатства (природна або синтетична, матеріальна або нематеріальна) за ринкових відносин завжди набуває свого вартісного вираження. Процес продукування багатства залежить від багатьох факторів, зокрема ціни, грошей, вартості блага, прибутку, однак споконвіку найважливішою проблемою залишається його розподіл. Проблема розподілу суспільного багатства є фундаментальною проблемою, у якій проявляється весь антагонізм сучасного суспільного розвитку. Передусім, її предметне поле межує зі сферою дослідження глобального капіталу та категорії «власність», акцентуючись на олігархічному капіталі (олігархах) та тій частині багатства, кінцевою метою якої є його подальший перерозподіл для задоволення суспільних потреб через механізм державного апарату (освіта, медицина та охорона здоров'я, оборона, наука, благоустрій, продовольча, фінансова та екологічна безпека, соціальна допомога тощо).

Насамперед, вартісна форма багатства відображає дію її факторних складових (ціни, грошей, вартості блага та прибутку), які обумовлюють сутність та існування мінової вартості, формуючи основу для її прояву. Категорія «вартість» виражає соціально-економічні відносини, які виникають між людьми у процесі суспільного відтворення багатства, стаючи мірою цінності предмета (блага) для економічних суб'єктів. Економічний словник Кембриджського університету визначає вартість як кількість грошей, яку можна отримати за щось [3]. Однак вартість отримує грошовий еквівалент лише при товарних відносинах, стаючи опредметненою у грошах та об'єктивованою у ціні цінності. Ціна – це грошова вартість товару, одна із форм його мінової вартості. Вартість блага прив'язана до ціни через механізм обміну, оскільки

є кількістю грошей, за яку продавець готовий продати, а покупець купити благо (товар). Відповідно, найбільш загально вартість блага можна охарактеризувати як витрати, які несе виробник на створення або споживач на придбання багатства. У вузькому трактуванні вартість багатства зводиться до усередненого обсягу (кількості) грошей, яку економічні агенти готові обміняти (заплатити) за товар чи послугу.

Пошуку глибинної сутності, яка знаходиться у вартості блага, присвячено чимало економічних трактатів, узагальнюючи які, можна виділити дві концепції: витратну та результативну. Все чіткіше окреслюються контури практичної важливості «інформаційної теорії вартості» Д. Белла, за якою в основі вартості блага знаходиться, перш за все, інтелектуальна праця та знання, що в умовах періоду переходу суспільства до постіндустріального типу розглядається як справжній локомотив економічного розвитку сучасних макроекономічних систем. Розвиток світового ринку, висока соціально-виробнича інтеграція регіонів та значні масштаби трансграничних переміщень виробничих факторів та продуктів сприяли процесу трансринкового формування вартості блага, яка відображає виробничі, економічні, технічні, духовно-культурні та соціальні відносини з приводу продукування багатства.

Питання щодо суб'єктивної чи об'єктивної першооснови вартості блага є дискусійним. Взяті окремо, жодна концепція не охоплює всієї глибини цієї категорії. Доцільним буде висунути припущення, що формування вартості блага може відрізнятися для різних учасників економічних відносин. Витратна концепція дозволяє точніше пояснити формування вартості блага для виробника, тоді як результативна – для споживача. Це обумовлено тим, що мірою цінності багатства для споживача є рівень граничної корисності від споживання на одиницю витрат, тоді як для виробника – отриманий прибуток на одиницю інвестицій. Установити абсолютну цінність багатства неможливо, його істинна вартість завжди є суб'єктивна.

У ринкових умовах неможливо визначити вартість блага, не протиставляючи її ідеалізованій формі – профільзоване через людську оцінку (свідомість). Тобто спочатку потрібно виявити іманентні¹ ідеалізованої вартості блага характеристики та протилежні в порівнянні з неідеалізованою формою (без людської оцінки). У подальшому формування вартості блага буде розглядатись як із позиції виробника – «вартість виробництва блага», так і споживача – «вартість споживання блага». Це обумовлено різними особливостями ідеалізації, сприймання та формування вартості блага (його цінності), зіставляючись/співвідносячись між виробником і споживачем через

¹ Іманентність – характеристика притаманності, властивості предмету чи явища, що впливає з його внутрішньої природи.

ціну, попит і пропозицію. Включення таких понять, як «вартість виробництва» та «вартість споживання» до процесу ідентифікації тієї субстанції, яка становить основу вартості блага, спричиняє утворення нових протиріч, які не можуть бути пояснені лише однією «витратною» або «результативною» концепцією. Прикладом такої суперечності є ідентифікація «вартості споживання», що може трактуватись і як витрати споживача, які він зазнає при обміні, і як певний здобуток (приріст корисності), отриманий від споживання блага. Додаткове залучення для аналізу інституційного (системного) фактора дає можливість описати формування вартості блага в рамках макроекономічної системи (рис. 1). Ми погоджуємося з твердженням вітчизняного науковця І. Боярко, згідно із яким поняття «вартість» слід розглядати як інтегрований показник, що поєднує вплив таких факторів, як витрати живої та уречевленої праці, рівень корисності для споживача, стан попиту та пропозиції, інтелектуальні характеристики, знання та досвід [2, с. 283].

встановлюється на основі виявлених ним споживчих властивостей блага, які співвідносяться з його потребами. Формування вартості блага для споживача є результатом порівняння через третій товар (гроші) граничної корисності кошика споживчих властивостей блага – А з втраченими можливостями (альтернативна вартість) від інших кошиків – В, С, D. Відповідно важливим є виявлені (чи не виявлені) споживачем переваги; його потреби; досвід (історія) споживання; альтернативна вартість інших споживчих кошиків; обмеження, накладене бюджетною лінією споживача (платоспроможність); обізнаність (інформацією) про стан ринку; середньоринковою ціною на аналогічну споживчу властивість, втілену в товарах-субститутах.

У ринкових умовах вартість (цінність) багатства визначається через гроші, які стають мірилом його товарної вартості та цінності. Результатом зрівняння уявлення про цінність блага (узгодження цінності) між виробником та споживачем стає його мінова вартість, яка виражена в ціні та є відображенням

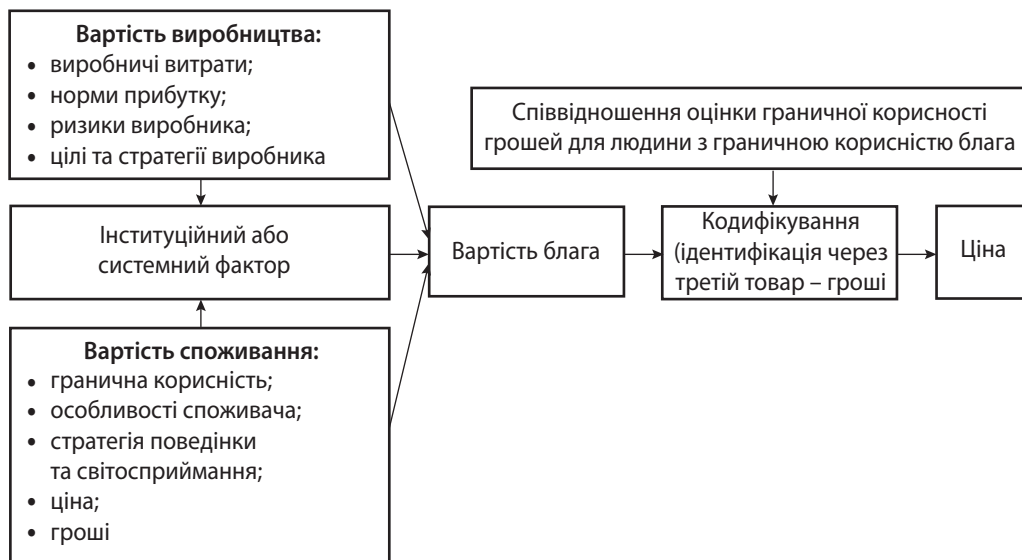

Рис. 1. Формування вартості блага через процес співвідношення «вартості виробництва» та «вартості споживання»

Оскільки вартість є основою кількісного співвідношення при обміні, то для виробника вона визначається виробничими витратами, нормою прибутку, ризиками та метою, яку він хоче досягти (стратегія); тоді як для споживача – купівельною спроможністю (лінією доходу), граничною корисністю, альтернативною вартістю та його потребами. У вузькому трактуванні вартість виробництва складається із вартостей спожитих засобів виробництва, вартостей необхідного продукту, норми прибутку, вартості додаткового продукту та вартостей, що були створені поза сферою виробництва (транспорт, зв'язок, обіг, прибуток, реклама тощо).

Для споживача «вартість споживання» блага виражає обсяг альтернативної граничної корисності, яку він офірує (жертвує) заради нового блага. Вона

грошової вартості блага. Розуміння сутності та ролі грошей є дуже важливим, оскільки дозволяє виявити сутність, яка знаходиться за вартісним багатством.

Гроші – це специфічний товар, спеціальна споживча вартість якого робить його загальним еквівалентом товарів, перетворюючи їх у капітал [6, с. 124]. Завдяки здатності грошей бути буферним високоліквідним товаром, еквівалентом цінності у процесі обміну можна привести до єдиного «знаменника» (ціни) цінність будь-якого багатства, незалежно від його початкової форми, а отже, виміряти його. *По-перше*, гроші розглядаються як товар, у якому виражені вартості всіх інших багатств. Тобто, оскільки вони виражають вартість товарів, саме тому вони є грошми. *По-друге*, гроші розглядаються як символ лише мінових відносин між людьми, як умовна реальність,

тим самим абстрагуючись від вираження вартості як основи, що лежить у сутності грошей. Гроші стають третім товаром – уособлення багатства, універсальною одиницею виміру і порівняння цінності у процесі переносу вартості від однієї форми до іншої, носієм самовідтворювальної вартості. Вони втілюють у собі еквіваленти всіх тих благ і послуг, на які їх можна обміняти, відображаючи запас і потік багатства макроекономічної системи. Цінність грошей обумовлена можливими комбінаціями їх мінової вартості, обсягом товарів та послуг, які за них можна придбати. Вони мають цінність лише тому, що суб'єкти економічної діяльності вважають їх чогось вартими і готові обмінювати їх на власні блага та послуги. Їх цінність визначається попитом і пропозицією, а також широтою альтернативної кошику благ і послуг, які за них можна придбати, що досить наочно можна побачити на прикладі криптовалюти.

Важливою особливістю періоду становлення посткапіталістичного виробництва є зростання ролі споживної вартості багатства, яка направлена на задоволення потреб не тільки конкретного споживача чи виробника, а і всього суспільства в цілому. Корисне для економічного агента багатство не завжди є таким із позиції розвитку макроекономічної системи. Наприклад, започаткування «зеленої» енергетики, перш за все, відбулося на засадах розвитку суспільства в цілому, при цьому собівартість виробництва енергії вийшла на друге місце як позитивний результат для суспільства. Попит лежить в основі розширення або згортання виробництва; прикладом є краундфандинг². Однак як окремий фактор він не спричиняє продукування багатства, що обумовлено потребою в об'єктивізації попиту – «попиту на щось». Для того, щоб існував попит, потрібно, щоб існувала хоча б ідея певної споживчої вартості, яка ще хоча й не має матеріально-речового або вартісного вираження, однак існує як ідеальне, тобто є результат інтелектуальної (креативної) праці. Існування попиту на «ніщо» – неможливе.

Завдяки своїм функціям (бути мірою вартості, засобом збереження – «як резерв платіжних засобів» та обігу – «як засіб платежу») гроші є активним учасником і стають каталізатором економічного розвитку макроекономічних систем. Це обумовлено тим, що через механізм затребуваності багатства (капіталу) – через інвестиції гроші як інструмент координації здатні перенаправляти суспільну працю (цінність) до тієї сфери економки, у якій потреба в цьому є найбільша. Відповідно, це надає вартісній формі багатства відтворювального змісту та перетворює її на ре-

зерв регулювання грошового обігу. Здатність грошей знецінюватися посилює процеси капіталізації в суспільстві, підштовхуючи до використання вартісного багатства як капіталу – стимулює його безперервний рух (накопичення, перерозподіл та споживання), розширюючи виробництво з метою отримання прибутку. Це сприяє створенню нових економічних одиниць (банки, ринок цінних паперів), прискорює обіг індивідуального капіталу (багатства), збільшуючи його частку в суспільному відтворенні.

Сфери функціонування грошей можна розділити, по-перше, на ту, у якій накопичення цінностей визначається потребами розширеного відтворення й обігу капіталу; по-друге, – на ту, де накопичується абсолютне багатство за межами суспільного відтворення (скарб). Грошовий капітал є функціональною формою промислового капіталу у вартісній формі (використовується для придбання факторів виробництва, забезпечення безперервності руху капіталу у сферах виробництва й обігу, створює додану вартість переважно у формі прибутку). Гроші як капітал у його вартісній формі постають носієм самовідтворювальної вартості – обіговим і позичковим капіталом. Цим визначається роль грошей у економічному розвитку суспільства. Проте гроші не можна ототожнювати з реальним багатством, яке об'єктивно є основою розвитку макроекономічної системи. Гроші є лише квазібагатством, що має ознаки багатства, однак не є ним. Справжня цінність грошей для економічного розвитку макросистем проявляється лише у ланцюгу «потік-запас-потік».

Ціна – це опредметнена (виражена) у грошах мінова вартість товару, за якою потенційний покупець та продавець готовий обміняти його на інший товар. Продувати багатство означає створювати блага, які мають корисність для споживача чи суспільства. Оскільки корисність блага лежить в основі їх цінності, то будь-яке благо, що має ціну, є багатством. Ціна є складною, комплексною та динамічною категорією, яка втілює в собі всі економічні відносини, що виникають між виробником і споживачем з приводу певного товару, від етапу його виробництва до споживання.

Традиційно цінність багатства визначається на основі його мінової вартості до грошей – ціни. Тобто, чим більше ціну споживач готовий заплатити за певний товар, тим більше буде його корисність, а отже, і цінність. Корисність багатства, відповідно до першого закону Г. Госсена, обумовлена його кількістю, обсягом, який виробляється або накопичений у межах макроекономічної системи. Як наслідок, при збільшенні обсягів багатства корисність, яку воно несе, зменшується, що визначається не стільки витратами суспільної праці, скільки граничною корисністю останньої одиниці блага. У цьому випадку цінність багатства прирівнюється до його обсягу. Відповідно, корисність кожної наступної одиниці продуктивно

² Краундфандинг (з англ. *crowd* – «група», *funding* – «фінансування») – спосіб добровільного об'єднання фінансових, грошових чи інших ресурсів людей задля реалізації певної мети чи проєкту на безоплатній основі або за винагороду.

спожитого багатства не зменшиться, якщо існує попит на нові споживчі вартості в межах макроекономічної системи. Тобто, вартість багатства визначається (зумовлюється) різними чинниками: витратами живої та уречевленої праці, ступенем його корисності, попитом і пропозицією, його запасом та обсягом приросту тощо.

Стимулююча роль ціни проявляється через рівень прибутку. Підвищений коефіцієнт потенційних або наявних прибутків у галузі сприяє міграції капіталу. Це дозволяє сконцентрувати споживання багатства в найбільш актуальних сферах макроекономічної системи, тим самим стимулюючи економічний розвиток макроекономічної системи. Ціна бере участь у зростанні багатства, оскільки встановлює еквівалентність переміщення (переходу, трансформації) грошей і пов'язаних із ними матеріальних і нематеріальних цінностей, сприяючи рівноцінному обміну. Завдяки раціональній природі ціни регулюється процес створення вартостей у суспільстві, стимулюється виробництво тих, на які є суспільний попит, і згортаючи суспільне виробництво непотрібних.

Прибуток – це грошовий вираз створеної виробником доданої вартості, що відображає ту її частку, яка спродукована задля задоволення виробничих чи власних потреб. Він є не тільки результатом економічної діяльності виробника, а і метою та стимулом до суспільного продукування багатства. Як зазначає А. Орехова, доцільно використовувати визначення прибутку як доходу на вкладений капітал, який є винагородою підприємця за ризик, мотив його діяльності, який розраховують як різницю між сукупним доходом і сукупними витратами [7]. Прибуток є винагородою за участь суб'єктів економічної діяльності в суспільному виробництві – залучення їх фізичного, грошового, фінансового або людського капіталу. Саме тому переважна частка нового багатства у світі формується у сфері приватного капіталу, для якого прибуток є та буде залишатися важливим, хоча і не завжди головним, стимулом до економічної діяльності, розширення структури вартості багатства, екстенсивного та інтенсивного розвитку.

Здатність створювати додану вартість у формі прибутку ідентифікує благо як корисне, незалежно від того, несе воно практичну користь для споживача чи ні, а отже, є багатством. За нормальних умов ціна поділяється на витратну (базисна ціна) та прибуткову частину (прибуток). Базисна ціна – це ціна за товар стандартної якості, що здатна забезпечити просте відтворення [5, с. 124] і обмежує виробництво обсягом спожитого багатства. Відповідно, економічне зростання або розвиток – неможливий. Прибуток є фінансовим джерелом і фундаментом економічного розвитку макроекономічних систем, що відбувається на засадах самофінансування суб'єктів виробничих відносин. Проте зростання частки прибутку у вартос-

ті багатства не гарантує економічного розвитку. Будь-який економічний розвиток – це, насамперед, якісне зростання доданої вартості. Як зазначає М. Грідчина [4, с. 126], орієнтація на максимізацію прибутку, а не на зростання обсягів створеної макроекономічної системою доданої вартості цілком правомірно не один рік критикується низкою вітчизняних та іноземних вчених, зокрема О. Вакульчиком, Т. Щетіловою, Р. Булигою, П. Кохном, А. Малютінім. Як наслідок, прибуток умовно можна поділити на дві частини: 1) продуктивну або інвестиційну – метою є обслуговування економічної діяльності, її розвитку та зростання; 2) непродуктивну – має виключно споживчий характер. Трансформований у авансований капітал прибуток є основою розширеного відтворення багатства, економічного розвитку макроекономічних систем.

Відповідно до неошумпетеріанської школи та концепції «творчого руйнування» [8] джерело економічного розвитку становить внутрішні процеси, комбінації виробничих ресурсів, які приводять до впровадження інновацій. Процес економічного розвитку постає як процес реорганізації ресурсів макроекономічної системи та всього суспільного відтворення, перетікання капіталів від старих до нових фірм та компаній. Інвестиції перенаправляються у нові сфери з поступовим залученням нових учасників, а процес накопичення та споживання багатства є не постійним, а стрибкоподібним (інтервальним). Підвищений рівень маржинального прибутку стимулює залучення нових економічних суб'єктів, які утворюють нові виробничі кластери. У процесі перетікання економічних агентів від старих до нових кластерів відбувається процес реорганізації макроекономічної системи, підвищення її ефективності. Прибуток стає винагородою за нові комбінації ресурсів, оптимізацію виробничого процесу, інновації, які дозволяють знижувати витрати виробництва або підвищувати маржинальний прибуток завдяки новим споживчим властивостям благ, утворення яких є відповіддю на потреби суспільства. Найбільший прибуток отримує той економічний агент, який раніше всіх та найбільш точно знайшов спосіб задовольнити споживчі потреби завдяки інноваціям, оскільки при розповсюдженні інновацій відбувається вирівнювання виробничих витрат, а маржинальний прибуток зменшується. Отже, для отримання прибутку виробником вирішальними стають конкуренція нових продуктів, інноваційних технологій, нових організаційних форм, а не конкуренція цін чи якості.

Результатом розвитку є поступове дисконтування цінності накопиченого багатства для суспільства, що змушує шукати нові способи задовольняти наявні або формувати нові потреби. Попит формується по факту, а джерелом розвитку є інноваційна виробнича діяльність, у цілях отримання прибутку. Тобто, товари створюють для того, щоб продати, і потрібно

створити таке благо, на яке потенційно можливо буде попит. Це лежить у сутності інноваційного виробництва (виробництва товарів, на які ще не має попиту в суспільстві). Інноваційне виробництво є важливим джерелом розвитку сучасних макроекономічних систем і суспільства в цілому. Процес зростання викликається технічними інноваціями, ідеями та новими інвестиційними проектами. Головним учасником цього процесу є підприємець-новатор і зроблені ним нововведення. Відповідно до цього прибуток є нагородою за інновації, а сам розвиток є стрибкоподібним, оскільки обумовлений технічними новинками та новими інвестиційними проектами.

Проте сутність прибутку двоїста. Ризик для суспільства становить те, що в умовах системних трансформацій трансринкових формацій відбувається боротьба збереження індустріальних, встановлення постіндустріальних відносин. Це відбувається за активної участі ТНК у розподілі світового багатства. При цьому, чим більше економіка відходить від стану досконалої конкурентці, чим більшою стає концентрація капіталу, тим більшою стає частка, яку займає прибуток у структурі ціни. Разом з цим постає питання, якою мірою збільшення прибутку сприяє розвитку суспільства. В умовах монополій у структурі формування ціни відбуваються зміни – виникає зсув структури з вартості блага в бік прибутку. Вартість багатства в умовах монополії формується не на основі вартості блага; інколи навіть ігнорується попит і пропозиція як фактори ціноутворення. Зі зростанням обсягу прибутку зростає рівень неефективного використання ресурсів через те, що встановлюється нерівномірність обміну вартостей. Обмін зводиться до домінування мінової вартості на протизагу споживчої (споживчих властивостей). Як наслідок, в умовах руху від чистої конкуренції до монополій роль прибутку як фактора інтенсивного розвитку макроекономічної системи зменшується, у той час як для виробника ступінь вигоди, отриманої від одиниці реалізованої продукції, зростає, що може стати фактором екстенсивного економічного зростання.

Додана вартість порівняно з прибутком є більш фундаментальним критерієм. Вона дозволяє оцінити суспільний внесок (внесок економічного агента) в економічний розвиток макроекономічної системи. Створена додана вартість – це загальний результат функціонування макроекономічної системи, у той час як його фінансовий результат (прибуток чи збиток) цілком залежить від пропорцій розподілу доданої вартості за складовими. Традиційно до її складу відносять: заробітну плату, прибуток, нерозподілений прибуток, відсотки на авансований капітал, кредити та податки. Це дозволяє не тільки виявити ступінь залучення та роль учасників суспільного відтворення (через такі інструменти як дивіденди, ставки по кредитам тощо), а також, є показником реального

приросту вартостей створених макроекономічною системою – відображає економічні відносини, що виникають з приводу продукування багатства. Якщо макроекономічна система генерує багатства з високою доданою вартістю, її можна розглядати як схильну до економічного розвитку. Обсяг доданої вартості перебуває у прямій залежності від людського капіталу – чим вищий людський потенціал суспільства, тим більше доданої вартості (багатства) воно створює. Орієнтація на прибуток, як кінцевої мети та показника ефективності економічної діяльності макро- (країни) чи мікроекономічної системи (компанії), призводить до того, що витрати на створення людського (інтелектуального) потенціалу не розглядаються як інвестиції і, відповідно, сприймаються лише такими, що знижують економічні показники виробників. На думку А. Малютіна [4, с. 128], чим вище рівень кваліфікації працівників і чим регулярніше інноваційна діяльність, тим частіше виникає необхідність звертатися до поняття «додана вартість».

Формування вартості (цінності) багатства відбувається через відношення одного блага до іншого (товару чи грошей). У результаті такого процесу загальна природа кожного блага подає себе через відчуження від особливостей кожного (від своєї споживчої вартості). У цьому проявляється примарність такого поняття, як вартість, оскільки вартісна форма стає відображенням її мінової вартості та зумовлена лише міновою вартістю блага й абсолютно байдужа до його реального змісту (споживчої вартості). У результаті вартісна форма постає вже як відображення її мінової частини (мінової вартості), а не споживчої вартості.

Важливим недоліком вартісної форми багатства є те, що вона не дозволяє точно визначити цінність інтелектуальних продуктів через прив'язку їх вартості до кінцевого результату, отриманого від їх споживання. Оскільки методологія формування матеріальних і трудових витрат у інноваційній сфері (НДДКР) є індивідуальною, необхідно орієнтуватися не стільки на витрати, стільки на результат. Вартісний спосіб оцінки багатства на основі виробничих витрат не завжди є для цього прийнятним, дозволяє ґрунтовно та адекватно визначити рівень благополуччя інформаційного суспільства. Вирішує цю проблему соціальна форма багатства.

Людина, в особливості її геній, творча діяльність, розглядається істинним та невичерпним джерелом багатств суспільства, хоча і обмежена запасами ресурсів та законами фізики. Важливою ознакою економічного розвитку нового типу суспільства виступає скорочення частки матеріального виробництва у структурі суспільного відтворення, стабілізація чи зменшення обсягу задіяної у матеріальному виробництві людської праці, одночасно зі зростанням продуктивності праці. Тим самим відкриваються нові можливості для створення нематеріальних форм

багатства, інформаційних, науково-дослідницьких, культурних, освітніх, комунікаційних – завдяки вивільненню значного обсягу людських ресурсів із матеріальної сфери суспільного відтворення багатства.

ВИСНОВКИ

З'ясовано, що в ринкових умовах неможливо визначити вартість блага, не протиставляючи її ідеалізованій формі – «профільтроване» через людську оцінку (свідомість). У дослідженні вдосконалено підхід до визначення сучасних умов формування вартості благ, особливістю якого є виокремлення ролі інституційного (системного) фактора як такого, що трансформує вартісну форму багатства, утворену під дією факторів формування вартості виробництва та вартості споживання; це дозволило показати двоїсту сутність прибутку та довести, що в епоху переходу суспільства від індустріальних відносин до постіндустріальних частка прибутку, яка спрямовується на розвиток макроекономічних систем, зменшується, що зумовлено посиленням впливу ТНК на процеси створення, розподілу та використання світового багатства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бобух І. М.** Оцінка національного багатства у контексті міжнародного досвіду. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 2. С. 24–39.
2. **Боярко І. М., Самусевич Я. В.** Теоретичні аспекти системи ціннісно-орієнтованого управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2012. № 9. С. 282–284.
3. Визначення поняття «вартість» // Інформаційний ресурс «Cambridge Dictionary». URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/value>
4. **Грідчина М. В.** Про додану вартість як показник результатів діяльності сучасних корпорацій. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 1. С. 126–129.
5. **Іванський А. Й.** Ціна як категорія фінансового права. *Наше право*. 2011. № 4. Ч. 3. С. 121–126.
6. **Колач С. М.** Гроші як економічний та психологічний феномен суспільства. *Інноваційна економіка*. 2013. № 10. С. 124–127.

7. **Орехова А. І., Костюченко А. І.** Економічна сутність категорії прибуток. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 313–316.

8. **Reinert, H., Reinert, E. S.** Creative Destruction in Economics: Nietzsche, Sombart, Schumpeter. In: Backhaus, J.G., Drechsler, W. (Eds.), Friedrich Nietzsche (1844–1900): Economy and Society. Springer US, Boston, MA, 2006. P. 55–85. URL: https://doi.org/10.1007/978-0-387-32980-2_4

Науковий керівник – Шкурупій О. В., доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

REFERENCES

- Bobukh, I. M. "Otsinka natsionalnogo bahatstva u konteksti mizhnarodnogo dosvidu" [Estimation of national wealth in the context of international experience]. *Ekonomika i prohnozuvannya*, no. 2 (2011): 24-39.
- Boiarko, I. M., and Samusevych, Ya. V. "Teoretychni aspekty systemy tsinnisno-orientovanoho upravlinnia pidpriemstvom" [Theoretical aspects of the system of value-oriented enterprise management]. *Biznes Inform*, no. 9 (2012): 282-284.
- Hridchina, M. V. "Pro dodanu vartist yak pokaznyk rezultativ diialnosti suchasnykh korporatsii" [About value added as an indicator of performance of modern corporations]. *Naukovi pratsi MAUP*, no. 1 (2013): 126-129.
- Ivanskyi, A. I. "Tsina yak katehoriia finansovoho prava" [Price as a category of financial law]. *Nashe pravo*. Vol. 3, no. 4 (2011): 121-126.
- Kolach, S. M. "Hroshi yak ekonomichni ta psykholohichni fenomeni suspilstva" [Money as an economic and psychological phenomenon of society]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 10 (2013): 124-127.
- Oriekhova, A. I., and Kostiuhenko, A. I. "Ekonomichna sutnist katehorii prybutok" [The economic essence of the category of profit]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 7 (2013): 313-316.
- Reinert, H., and Reinert, E. S. "Creative Destruction in Economics: Nietzsche, Sombart, Schumpeter". https://doi.org/10.1007/978-0-387-32980-2_4
- "Vyznachennia poniattia «vartist»" [Definition of the concept of "cost"]. Informatsiinyi resurs «Cambridge Dictionary». <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/value>